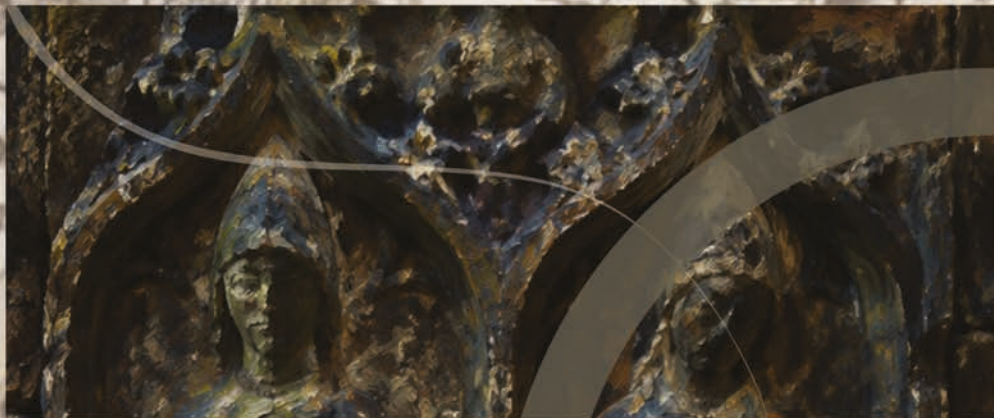

GAEICKI TRIUMF NAD NORMANAMI

**Dysert
O'Dea**

1318

CEZARY NAMIRSKI

Prześwity

Cezary Naminski

DYSERT O'DEA:

1318

GAELICKI TRIUMF
NAD NORMANAMI

BW

1318

Spis treści

Przedmowa	7
Wstęp	11
Rozdział 1	
Królestwa Munster i Thomond we wczesnym średniowieczu	21
Rozdział 2	
Anglo-normańska Irlandia	47
Rozdział 3	
Wojskowość na terenie Irlandii w późnym średniowieczu	103
Rozdział 4	
Anglo-Normanowie w królestwie Thomond	139
Rozdział 5	
Irlandzka inwazja Edwarda Bruce'a (1315-1318)	159
Rozdział 6	
Dysert O'Dea w średniowieczu	173
Rozdział 7	
Bój o wolność Thomond: bitwa pod Dysert O'Dea (10 V 1318)	183
Rozdział 8	
Królestwo Thomond po bitwie pod Dysert O'Dea	193
Epilog	203
Biogramy wybranych postaci historycznych.	207
Bibliografia	219
Spis ilustracji i map.	233

ROZDZIAŁ 2

Anglo-normańska Irlandia

2.1. Anglo-normański podbój Irlandii

Kiedy w 1156 r. umierał arcykról Tairrdelbach Ua Conchobair, na angielskim tronie od dwóch lat zasiadał już Henryk II, następca Stefana z Blois, ostatniego angielskiego króla z dynastii normańskiej. Panowanie Henryka, syna cesarzowej Matyldy i Godfryda V Plantageneta, hrabiego Andegawenii, otworzyło w dziejach Anglii okres rządów dynastii Plantagenetów, który miał trwać do 1485 r., kiedy to w bitwie pod Bosworth poległ król Ryszard III. Choć od objęcia przez Henryka tronu do anglo-normańskiej inwazji Irlandii miało upłynąć 15 lat, to jednak monarcha spoglądał w kierunku Zielonej Wyspy znacznie wcześniej.

Plantagenet starał się o uzyskanie poparcia Stolicy Apostolskiej dla swoich irlandzkich planów i rzekomo uzyskał od Hadriana IV

bullę *Laudabiliter*, nadającą mu prawa do Irlandii. Jednak z dużą dozą prawdopodobieństwa można stwierdzić, że była ona fałszerstwem¹. Wskazuje na to m.in. fakt, że wzmianki o bulli pochodzą jedynie ze sprzyjających Plantagenetom angielskich źródeł, a podawanym w niej powodem dla udzielenia Henrykowi pozwolenia na zaatakowanie Irlandii jest konieczność przeprowadzenia przez niego reformy tamtejszego Kościoła. Tymczasem w rzeczywistości Stolica Apostolska już w 1152 r. zatwierdziła reformę eklezjastyczną na Zielonej Wyspie i – wbrew nadziejom angielskich hierarchów – nie podporządkowała tamtejszego Kościoła arcybiskupowi Canterbury².

We wrześniu 1155 r. w Winchester zebrała się Rada Królewska, by omówić plan inwazji na Irlandię i utworzenia tam zależnego od Anglii królestwa, którego władcą miałby zostać Wilhelm, brat Henryka. Tym zamierzeniom sprzeciwiła się jednak cesarzowa Matylda, w związku z czym projekt nie doszedł do skutku.

Przez ponad dekadę Henryk II nie podjął żadnych działań przeciwko Irlandii, skupiając się na poszerzaniu swoich wpływów na kontynencie oraz w Walii, gdzie w 1165 r. przeprowadził zwycięską kampanię. Okazji do narzucenia Irlandczykom angielskiego jarzma dostarczyła jednak eskalacja konfliktów na Zielonej Wyspie. Diarmait mac Murchada, król Leinster z dynastii Uí Cheinnselaig, miał wielu wrogów. Jednym z nich byli *ostmen*, zgaelicyzowani Skandynawowie z Dublinu. Chcąc uniezależnić się od Leinster, wzniecił rebelię przeciwko Diarmaitowi – wsparli ich też niektórzy Leinsterczycy, według autora *Roczników Tigernacha* „za zbrodnie przez niego [Diarmaita] popełnione”³. Po stronie

¹ Stanisław Grzybowski, *Historia Irlandii* (Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1998), s. 79.

² Sean Duffy, *1169 and all that*, „History Ireland” 27 (3), 2019, s. 20-21.

³ *The Annals of Tigernach*, T1166.8.

rebeliantów stanął także Tigernán Ua Ruairc, król Breifne, którego żona Derbforgaill została porwana przez Diarmaita w 1152 r. (według XVII-wiecznej *Historii Irlandii* Geoffreya Keatinga, odbyło się to za zgodą i z inspiracji królowej, która jakoby miała romans z Diarmaitem⁴). Choć Derbforgaill następnego roku powróciła do domu⁵, potwarz ta nie została przez Tigernána zapomniana. Niechętnym okiem patrzył na Diarmaita także arcykról Ruaidrí Ua Conchobair (Rodryg), syn zmarłego w 1156 r. Tairrdelbacha. Uznał on konflikt między Tigernánem a Diarmaitem za świetny pretekst do interwencji. Sprzymierzeni zaatakowali królestwo tego ostatniego i zniszczyli jego rezydencję w Ferns⁶. Osaczony przez wrogów, Diarmait został obalony i w sierpniu 1166 r. salwował się ucieczką z Irlandii.

Jego wybór padł na Anglię, a konkretnie Bristol – prawdopodobnie z powodu obecności tam klasztoru augustianów, których wspierał i mógł liczyć na ich przychyłość⁷. Obalony władca Leinster miał nadzieję zapewnić sobie pomoc Henryka II w odzyskaniu tronu, jednak już samo nawiązanie kontaktu z angielskim monarchą nie było prostą sprawą. Plantagenet przebywał we Francji i przemieszczał się między swoimi tamtejszymi posiadłościami. W efekcie do spotkania między nim a Diarmaitem doszło dopiero wiosną 1167 r. – być może w jego zaaranżowaniu pomógł Robert FitzHarding, bliski przyjaciel Henryka II, blisko związany ze wspomnianym opactwem augustianów w Bristolu. Król Anglii z życzliwością wysłuchał historii wyгнаńca, nie zamierzał jednak

⁴ Geoffrey Keating, *The History of Ireland, volume III*, XXX, s. 318-319.

⁵ *Annals of the Four Masters*, M1153.21.

⁶ *The Annals of Tigernach*, T1166.13. Autor *Roczników Tigernacha* podaje wprowadzenie żony Tigernána jako bezpośredni powód ataku na Leinster, choć dla zbuntowanej części Leinsterczyków oraz Skandynawów z Dublina był to niewątpliwie tylko pretekst.

⁷ Dolley, *Anglo-Norman Ireland*, s. 55.

podejmować działań militarnych na terenie Irlandii, jego uwaga skupiona była bowiem na wydarzeniach na kontynencie. Monarcha zezwolił natomiast Diarmaitowi na szukanie pomocy w Walii i werbowanie tamtejszych rycerzy, a także udzielił mu wsparcia finansowego. Zapewne Henrykowi chodziło nie tylko o szansę na zyskanie wpływów w Irlandii stosunkowo niewielkim kosztem, ale i o pozbycie się z Brytanii części zamieszkującego Walię zubożałego anglo-normańskiego rycerstwa, które sprawiało nieustanne kłopoty⁸.

Początkowo werbunek przyniósł rozczarowujące efekty, jednak Diarmaitowi udało się pozyskać zainteresowanie Ryszarda de Clare zwanego „Strongbow”, earla Striguil i Pembroke⁹. Rycerz ten znajdował się w trudnej sytuacji, popadł bowiem w niełaskę u króla jako stronnik jego poprzednika, Stefana z Blois, zmagał się również z problemami finansowymi. Na skutek tych okoliczności wyprawa na Irlandię stała się dla niego dogodną okazją do poprawienia swojej pozycji. Według początkowych uzgodnień inwazja miała nastąpić na wiosnę 1168 r. – celem miało być przywrócenie Diarmaita na tron Leinster, za co wygnany król obiecał Ryszardowi rękę swojej córki Aoife oraz następstwo tronu¹⁰ (ta ostatnia obietnica była zresztą niezgodna z irlandzkim prawem). Diarmaitowi udało się zwerbować także Roberta FitzStephena, anglo-normańskiego awanturnika o walijskich korzeniach, który był więźniem rządzącego w południowej Walii króla Rhysa ap Gruffydda. Walijski władca zgodził się uwolnić FitzStephena, w ten sposób pozbywając się go z własnego kraju, gdzie Robert miał wielu krewnych i mógł stanowić potencjalne zagrożenie. W projekt zaangażował

⁸ Dolley, *Anglo-Norman Ireland*, s. 56.

⁹ Ten ostatni tytuł został Ryszardowi de Clare odebrany przez Henryka II, gdyż earlostwo Pembroke utworzył jeszcze król Stefan z Blois.

¹⁰ Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.II., s. 13.

się również przyrodni brat Roberta, Maurice FitzGerald – w przypadku sukcesu bracia mieli otrzymać zamieszkane przez zgaelicyzowanych Skandynawów miasto Wexford wraz z okolicami¹¹.

W sierpniu 1167 r. Diarmait powrócił do Irlandii¹², według *Roczników Tigernacha* z „armią cudzoziemców, Sasów i rycerzy”¹³. Zdołał odzyskać część ziem będących tradycyjnym dominium dynastii Uí Cheinnselaig. Na reakcję arcykróla Rodryga nie trzeba było jednak długo czekać – wyruszył on na czele armii przeciwko Diarmaitowi, pokonując go. W trakcie jednego ze starć miał polec „syn króla Walii” – według Seana Duffy’ego może chodzić o syna króla Rhysa ap Gruffydda¹⁴. Mimo zwycięstwa, arcykról pozwolił Diarmaitowi zachować władzę w Leinster, zmusił go jednak do złożenia hołdu oraz dostarczenia zakładników. Mac Murchada musiał także wypłacić Tigernánowi Ua Ruaircowi zadośćuczynienie w złocie za porwanie żony¹⁵. Wydawało się, że Diarmait osiągnął swój cel: odzyskał władzę w Leinster. Jego ambicje były jednak większe, a pozycja w Irlandii daleka od tej, jaką cieszył się przed 1166 r. W związku z tym Mac Murchada zaczął słać listy do Walii, prosząc o wsparcie Anglo-Normanów, z którymi prowadził wcześniej rozmowy. Robert FitzStephen, który opuścił już walijskie więzienie, rozpoczął gromadzenie oddziałów do wyprawy na ziemie Irlandii. Wkrótce miała rozpocząć się inwazja, która na trwałe zmieniła dzieje Zielonej Wyspy. Głównymi źródłami, które szczegółowo relacjonują wyprawę, są: spisana ok. 1189 r. *Expugnatio Hibernica* („Podbój Irlandii”) autorstwa Gerarda z Walii, archidiakona Brecon, oraz anonimowa wierszowana

¹¹ Dolley, *Anglo-Norman Ireland*, s. 57-58.

¹² *The Annals of Ulster*, U1167.6; *Annals of Inisfallen*, A1167.2.

¹³ *The Annals of Tigernach*, T1167.5.

¹⁴ Duffy, *1169 and all that*, s. 22.

¹⁵ *The Annals of Tigernach*, T1167.5.

XIII-wieczna kronika nazwana przez Goddarda Henry'ego Orpe-na *Pieśnią Dermota i earla* (prawdopodobnie została ona spisana z wykorzystaniem relacji Morice'a Regana, tłumacza Diarmaita mac Murchady¹⁶).

1 maja 1169 r. koło Bannow u wybrzeży Leinster wylądowała niewielka armia inwazyjna licząca 30 rycerzy, 60 zbrojnych i 300 łuczników. Dowodził nią Robert FitzStephen, natomiast nieobecny był „Strongbow” – w trakcie kampanii 1169 r. miał go reprezentować stryj, towarzyszący FitzStephenowi Hervey de Mount-Maurice¹⁷. Na terenie obecnego hrabstwa Arklow oczekiwał ich ze swoimi siłami Domhnall Caomhánach, syn Diarmaita, który poprowadził sprzymierzonych na Wexford. Zamieszkujący miasto *ostmen*, zgaelicyzowani potomkowie wikingów, nie zdecydowali się na walkę w polu, lecz podjęli jego obronę. Pierwszy szturm odparli, jednak już drugiego dnia dzięki mediacji dwóch przebywających w jego murach biskupów uzgodniono warunki kapitulacji. Robert FitzStephen niezwłocznie przystąpił do budowy pierwszej anglo-normańskiej warowni na irlandzkiej ziemi – na północny zachód od Wexford, nad rzeką Slaney, wzniesiony został zamek Carrick. Kolejnym celem najeźdźców było Ossory, na pół niezależne królestwo, we wczesnym średniowieczu stanowiące obszar buforowy między Leinster a Munster. Jego wojska stawiały czoła Anglo-Normanom i Leinsterczykom pod Achadh Úr (Freshford), gdzie król Ossory Donnchad Mac Gilla Patráic prowizorycznie ufortyfikował przełęcz, chcąc wykorzystać ją jako pozycję obronną. Mimo trudności ciężkozbrojne anglo-normańskie rycerstwo oraz łucznicy przechylili szalę zwycięstwa na korzyść

¹⁶ Alexander Bell, *Notes on "The Song of Dermot"*, „The Modern Language Review” 68 (2), 1973, s. 283.

¹⁷ Grzybowski, *Historia Irlandii*, s. 81.

najeźdźców¹⁸. Jak relacjonuje Giraldus Cambrensis, „dwieście głów wrogów zostało zebranych i rzuconych pod nogi Diarmaita”¹⁹. Ossory spustoszone – według *Roczników Tigernacha* nie oszczędzono ani osad, ani kościołów²⁰.

Arcykról Ruaidrí Ua Conchobair nie zdecydował się na zbrojną próbę wypędzenia Anglo-Normanów, krótkowzrocznie wybierając rokowania z Diarmaitem. Próbował go nawet namówić do wspólnej walki przeciwko Normanom, którą to propozycję król Leinster odrzucił²¹. Ostatecznie w wyniku negocjacji Diarmait został zatwierdzony jako pełnoprawny władca całego Leinster, uznając przy tym zwierzchność arcykróla i dostarczając mu syna jako zakładnika. Miał też odesłać z Irlandii angielskich sojuszników, jednak był to warunek, którego Rodryg nie mógł wyegzekwować. Pójście przez arcykróla na układy mogło być odczytane jako przejaw jego słabości, bowiem do leinstersko-normańskiego sojuszu dołączył władca, którego charakterystyką zakończyliśmy omawianie prenormańskiej historii Thomond – Domnall Mór. Wypowiedział on posłuszeństwo Rodrygowi²² i dołączył do Diarmaita oraz FitzStephena, prawdopodobnie mając nadzieję, że z ich pomocą podbije Desmond²³.

Na początku 1170 r. Diarmait mac Murchada, mający za sobą już nie tylko Anglo-Normanów, ale i zwolenników z południowego Leinster, podjął próbę podporządkowania sobie Skandynawów z Dublina. Robert FitzStephen pozostał w Wexford z częścią sił, podczas gdy Diarmait na czele wojsk sprzymierzonych spustoszył

¹⁸ Goddard Henry Orpen, *Ireland under the Normans 1169-1333* (Four Courts Press 2005), s. 59.

¹⁹ Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.IV., s. 16.

²⁰ *The Annals of Tigernach*, T1169.6.

²¹ Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.VI., s. 18.

²² *Annals of the Four Masters*, M1170.21.

²³ Dolley, *Anglo-Norman Ireland*, s. 61.

okolice Dublina. Zapuścił się także na ziemię Mide należące do południowych Uí Néill – według autora *Roczników Inisfallen*, „zarówno kościoły, jak i posiadłości świeckie zostały splądrowane i spalone przez cudzoziemców”²⁴. Arcykról nie był w stanie skutecznie odpowiedzieć, jego kampania przeciwko zbuntowanemu Domnallowi Mórowi przebiegała bowiem niepomyślnie. Tymczasem w maju koło Baginbun wylądowały anglo-normańskie posiłki pod dowództwem Raymonda „le Gros” FitzGeralda, który prowadził ze sobą 10 rycerzy i 70 łuczników. Ten niewielki oddział, wysłany przez Ryszarda de Clare przed przybyciem do Irlandii jego głównych sił, wkrótce znalazł się w trudnej sytuacji, bowiem został oblężony w umocnionym obozie przez *ostmen* z pobliskiego Waterford. FitzGerald skierował na nich stado bydła, po czym korzystając z zamieszania w szeregach wroga, zaatakował, odnosząc zwycięstwo – według *Expugnatio Hibernica* w walce poległo 500 Skandynawów²⁵. Siedemdziesięciu wziętych do niewoli *ostmen* zostało zabitych poprzez połamanie im ramion i nóg oraz zrzucenie ich z klifu.

Pomimo sukcesu pod Baginbun, ze swoimi skromnymi siłami FitzGerald nie był w stanie podjąć próby oblężenia Waterford. Pozwoliło na to dopiero przybycie do Irlandii w sierpniu 1170 r. głównych sił anglo-normańskich, dowodzonych przez Ryszarda de Clare. „Strongbow” zdołał uzyskać od króla Henryka II – aczkolwiek niechętne i dość dwuznacznie sformułowane – pozwolenie na podjęcie wyprawy na Irlandię, zebrał też pokaźną armię: 200 zbrojnych i 1000 łuczników, i wylądował pod Waterford 23 sierpnia. Niezwłocznie przystąpił do oblężenia miasta. Było ono otoczone fortyfikacjami co najmniej od 2. połowy XI w.:

²⁴ *Annals of Inisfallen*, A11170.4.

²⁵ Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.XIII., s. 23-24.

odsłonięte na Bakehouse Lane pozostałości umocnień wskazują, że pierwotnie był to wał ziemny z drewnianą palisadą i fosą, który został później (prawdopodobnie w XII w.) zastąpiony kamiennym murem miejskim²⁶. Dwa pierwsze szturm na ufortyfikowane miasto zostały odparte przez obrońców, ale najeźdźcom udało się poczynić wyłom w murze i wdrzeć się w obręb umocnień. Dozło do zażartej walki wręcz na ulicach Waterford, w której ciężkozbrojni Normanowie wzięli górę. W katedrze splądrowanego przez sprzymierzonych miasta Ryszard de Clare poślubił Aoife, córkę Diarmaita mac Murchady (il. 2), egzekwując obietnicę poczynioną przez tego ostatniego jeszcze w 1167 r.²⁷

Po skonsolidowaniu kontroli nad Leinster, zabezpieczeniu Ossory i pozyskaniu sojusznika w osobie Domnalla Móra sprzymierzeńcy musieli podjąć decyzję co do dalszych działań. Dotychczasowy rozwój wydarzeń pokazywał, że możliwe jest porozumienie z arcykrólem Rodrygiem, który miał przeciwko sobie praktycznie całą południową Irlandię, oraz uzyskanie z jego strony dalszych ustępstw. Takie rozwiązanie nie satysfakcjonowało jednak Diarmaita i Normanów, którzy skierowali swój wzrok na Dublin. Ten ważny pod względem militarnym i gospodarczym ośrodek sąsiadował z królestwem Leinster, a tamtejszy władca Ascall (Haskulf) mac Ragnaill z hiberno-skandynawskiej dynastii

²⁶ John Bradley, Andrew Halpin, *The topographical development of Scandinavian and Anglo-Norman Waterford*, w: „Waterford: History And Society. Interdisciplinary Essays on the History of an Irish County” (Geography Publications 1992), s. 111.

²⁷ Ten epizod stał się tematem jednego z najświetniejszych irlandzkich dzieł sztuki – w 1854 r. Daniel Maclise namalował obraz *Matżeństwo księżniczki Aoife z Leinster z Ryszardem de Clare, earlem Pembroke*, obecnie eksponowany w dublińskiej National Gallery. Matżonkowie przedstawieni zostali na drugim planie, podczas gdy na pierwszym artysta umieścił gaelickich i hiberno-skandynawskich władców zmuszonych do uznania zwierzchności angielskiej. Więcej na temat dzieła w Peter Murray, Simone Mancini, *The Marriage of Strongbow and Aoife*, „Irish Arts Review” 30 (1), 2013, s. 112-117.

Il. 2. Daniel Maclise, *Małżeństwo księżniczki Aoife z Leinster z Ryszardem de Clare, earlem Pembroke* (1854).

Źródło: Wikimedia Commons, licencja CCA 3.0, fot. Sailko.

Meic Torcaill przyczynił się do wypędzenia Diarmaita z Leinster w 1166 r. Forsownym marszem przez góry Wicklow Normanowie i Leinsterczycy dotarli pod miasto, gdzie początkowo rozpoczęły negocjacje z Haskulfem. Co wydarzyło się potem, jest niejasne – według *Kronik Czterech Mistrzów* Skandynawowie z Dublina przeszli na stronę najeźdźców, jednak „Mac Murchada i Sasi zdradzili ich, wycinając ich we własnej twierdzy, zabierając ich bydło i dobra, ponieważ złamali słowo dane ludziom Irlandii”²⁸. Z tą relacją zgodny jest wpis w *Rocznikach Ulsteru*, według którego „mac Murchada dał słowo cudzoziemcom z Dublina, po czym złamał je – wielu ludzi zostało zabitych i wypędził cudzoziemców”²⁹. Inaczej przedstawia rozwój wydarzeń *Expugnatio Hibernica* – za pośrednictwem arcybiskupa Dublina miał zostać zawarty rozejm między Diarmaitem i Normanami a Skandynawami z Dublina, jednak Raymond „le Gros” FitzGerald niespodziewanym szturmem zdobył miasto. Większa część mieszkańców, łącznie z królem Haskulfem, miała ująć z życiem i uciec na okrętach w kierunku Hebrydów i Orkadów, zamieszkałych przez nordyckich pobra-tymców³⁰. Jeszcze w tym samym roku Diarmait zaatakował południowych Uí Néill; w odpowiedzi na to arcykról Rodryg, za radą Tigernána Ua Ruairca, zabił zakładników z Leinster³¹. Tymczasowo nie był jednak w stanie uczynić nic więcej, tym samym działania wojenne 1170 r. zakończyły się pomyślnie dla najeźdźców.

Irlandzki Kościół nie pozostawał bierny wobec kształtującej się nowej sytuacji politycznej. Jeszcze w 1170 r. zwołany został synod w Armagh, w trakcie którego „przybycie cudzoziemców

²⁸ *Annals of the Four Masters*, M1170.13.

²⁹ *The Annals of Ulster*, U1170.3.

³⁰ Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.XVII., s. 27.

³¹ *The Annals of Ulster*, U1170.4; *The Annals of Tigernach*, 1170.14.

[Normanów] na wyspę było przedmiotem długich dyskusji”³². Zgromadzeni duchowni uznali anglo-normańską inwazję za karę zesłaną przez Boga m.in. za praktykę kupowania dzieci z ziem Anglii jako niewolników, w związku z czym synod ogłosił wolność dla wszystkich niewolnych pochodzenia angielskiego na terenie wyspy (taka abolicja, jak zauważa M. Böhm, była na owe czasy bardzo rzadkim krokiem³³).

Król Henryk II z uwagą śledził rozwój wydarzeń w Irlandii. Widząc odnoszone przez jego poddanych znaczne sukcesy, obawiał się, że uzyskawszy zbyt silną pozycję w Irlandii, de Clare może stać się zagrożeniem. W związku z tym monarcha nakazał wszystkim Normanom powrót do Anglii do Wielkiej Nocy 1171 r., jednocześnie zakazując jakichkolwiek rejsów do Irlandii – złamanie tych postanowień miało być traktowane jako zdrada. De Clare, doskonale zdający sobie sprawę z niechęci króla wobec jego osoby, postanowił grać na czas. Wysłał Raymonda „le Gros” FitzGeralda z listem, w którym przypomniał Henrykowi II o jego zgodzie na interwencję na rzecz Diarmaita oraz fakcie, że władca Leinster uznał zwierzchność angielskiej korony. Misja FitzGeralda okazała się jednak bezowocna.

W maju 1171 r. zmarł Diarmait mac Murchada. Pisząc o jego śmierci, autorzy irlandzkich roczników oceniają go jednoznacznie negatywnie, nie tylko ze względu na sprowadzenie Normanów na wyspę, ale i liczne świętokradztwa popełnione w trakcie pustoszenia ziem południowej Irlandii u boku swoich sojuszników. Według *Roczników Loch Cé* Diarmait „po złupieniu wielu kościołów i ziem, zmarł w Fern – bez Ciała Chrystusa, bez pokuty i bez spisania testamentu, dzięki Św. Kolumbie, Św. Finanowi i innym

³² Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.XVIII., s. 28.

³³ Böhm, *Normański podbój Irlandii*, s. 141.

świętym, których kościoły splądrował”³⁴. Podobnie jego śmierć opisują *Kroniki Czterech Mistrzów*, dodając przy tym, że zmarł on na „pełną cierpien i nieznaną chorobę (...), na co zasłużył swoimi złymi uczynkami”³⁵. Choć Diarmait obiecał Ryszardowi de Clare następstwo tronu Leinster, rychło okazało się, że tamtejsi możni nie mają zamiaru honorować układu łamiącego irlandzkie prawa. Preferowali oni Domhnalla Caomhánacha, syna Diarmaita, który objął władzę i założył linię Caomhánach dynastii Uí Cheinnse-laig. Wkrótce kwestia sukcesji tronu Leinster zesłała jednak dla Ryszarda de Clare na dalszy plan z powodu wydarzeń w Dublinie.

Wypędzony Haskulf uzyskał militarne wsparcie na Orkadach, gdzie jarlem z norweskiej linii był wówczas Harald Madaddsson, de facto niezależny od norweskiej korony. W kierunku Dublina popłynęła flota obsadzona przez dublińskich *ostmen*, norweskich zbrojnych jarla Orkadów oraz Skandynawów z Hebrydów. Potomkowie wikingów zaatakowali miasto, w wyniku czego wywiązała się zażarta walka – według *Kronik Czterech Mistrzów* „wielu zostało zabitych po obu stronach, zarówno saskich rycerzy, jak i cudzoziemców z Áth Cliath [Dublina]”³⁶. Ostatecznie szturm zakończył się niepowodzeniem, a Haskulf został pojmany i stracony – był on ostatnim niezależnym władcą Dublina³⁷. Zdając sobie sprawę z powagi sytuacji i zagrożenia, jakie stworzyłyby

³⁴ *Annals of Loch Cé*, LC1171.1.

³⁵ *Annals of the Four Masters*, M1171.4.

³⁶ *Annals of the Four Masters*, M1171.17.

³⁷ Według anonimowego autora *Pieśni Dermota i earla* próba odzyskania Dublina przez Haskulfa miała miejsce później, już po oblężeniu miasta przez arcykróla Rodryga i spotkaniu Ryszarda de Clare z Henrykiem II w Anglii (*The Song of Dermot and the Earl*, s. 164-167). Taka interpretacja jest sprzeczna z chronologią wydarzeń przedstawioną w *Expugnatio Hibernica* i obecnie odrzuca ją większość historyków, wiarę daje jej jednak G.H. Orpen, argumentując, że relacja z *Pieśni Dermota i earla* nosi więcej cech relacji naocznych świadków – patrz Orpen, *Ireland Under the Normans*, s. 90.

permanentne opanowanie tego ośrodka przez wrogów, arcykról Ruaidrí Ua Conchobair zebrał silną armię, złożoną nie tylko z sił królestwa Connachty, ale też innych północnych królestw, po czym ruszył z nią pod Dublin i przystąpił do oblężenia. Rodryg poprosił o pomoc skandynawskiego władcę Hebrydów, Godreda Olafssona, obiecując mu w zamian sówitą zapłatę. Według *Expugnatio Hibernica* Skandynawowie „obawiając się, że sukces Anglików zagrozi ich własnej niezależności, nie tracąc czasu popłynęli z korzystnym wiatrem ze wschodu na 30 okrętach pełnych ludzi wyćwiczonych w wojnie”³⁸.

Sytuacja Ryszarda de Clare była trudna. Jego siły tkwiły obleżone w Dublinie, od strony lądu przez armię arcykróla Rodryga, a od morza miasto blokowała flota Godreda Olafssona, odcinając normańskich obrońców od dostaw zaopatrzenia. Co gorsza, *ostmen* z Wexford wykorzystali związanie większości anglo-normańskich sił w Dublinie i wypędzili z miasta garnizon Roberta FitzStephena, który musiał schronić się w zbudowanym przez siebie zamku Carrick. Stało się jasne, że wszystkie sukcesy odniesione od 1169 r. mogą zostać zaprzepaszczone, a przed Irlandczykami otwierała się realna szansa na wyparcie najeźdźców z Zielonej Wyspy.

Ryszard de Clare zdawał sobie sprawę, że musi działać szybko, bowiem po dwóch miesiącach oblężenia zapasy żywności kurczyły się. Anglicy podjęli rokowania z Rodrygiem, ten jednak postawił przed nimi warunki nie do przyjęcia: najeźdźcy mieli ograniczyć się do kontrolowania Dublina, Wexford oraz Waterford³⁹, na co „Strongbow” ani myślał się godzić. Zapadła decyzja o wypadzie poza fortyfikacje miasta, mającym na celu zaskoczyć

³⁸ Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.XXII., s. 31.

³⁹ *The Song of Dermot and the Earl*, s. 136-137.

siły arcykróla – Gerald z Walii przypisuje projekt ataku Maurice'owi FitzGeraldowi⁴⁰. Anglo-Normanowie podzielili się na trzy oddziały: 20 zbrojnych pod dowództwem Raymonda FitzGeralda, który w lecie powrócił do Irlandii, 30 dowodzonych przez Milo de Cogana oraz 40, na czele których stanęli sam Ryszard de Clare i Maurice FitzGerald. Do każdego z oddziałów dołączyła bliżej nieokreślona liczba uzbrojonych mieszkańców Dublina i konnych⁴¹. Oblężeni wybrali dogodny moment – atakując wrogi obóz, zaskoczyli armię arcykróla, która poniosła duże straty (choć przesadzona jest zapewne liczba 1500 poległych, którą podaje autor *Pieśni Dermota i earla*, podobnie jak rzekoma strata zaledwie jednego rannego po stronie angielskiej⁴²), a jej znaczna część pierzchła. Co szczególnie istotne, plądrując obóz, Anglicy zdobyli tak potrzebne im zaopatrzenie. Po tej niespodziewanej porażce Rodryg odstąpił od oblężenia Dublina. Prawdopodobnie to właśnie w 1171 r. pod jego murami zaprzepaszczone została ostatnia szansa na pozbycie się Anglo-Normanów z Irlandii. Trzeba przy tym zauważyć, że oprócz dopuszczenia do militarnej klęski arcykról popełniał błędy polityczne, m.in. odrzucając propozycję, wedle której „Strongbow” miałby zostać jego lennikiem jako władca Leinster⁴³.

Kiedy Ryszard de Clare i jego towarzysze bronili się w Dublinie, padł zamek Carrick – według *Expugnatio Hibernica*, biskupi Wexford i Kildare przekonali FitzStephena i jego załogę, że Dublin upadł, a „Strongbow” został zabity. W tej sytuacji normański dowódca, nie widząc sensu w dalszym oporze, skapitulował i został

⁴⁰ Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.XXIII., s. 31.

⁴¹ Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.XXIV., s. 32.

⁴² *The Song of Dermot and the Earl*, s. 142-143.

⁴³ Böhm, *Normański podbój Irlandii*, s. 149.

wzięty do niewoli⁴⁴. Ryszard de Clare pozostawił w Dublinie niewielki garnizon pod dowództwem Milo de Cogana i niezwłocznie pomaszerował na Wexford, jednak mieszkańcy spalili miasto, po czym wycofali się na pobliską wyspę Beggerin, biorąc ze sobą FitzStephena jako zakładnika.

⁴⁴ Giraldus Cambrensis, *The Conquest of Ireland*, I.XXV, s. 32.

Trudno uznać wiedzę na temat dziejów Irlandii w okresie średniowiecza za wystarczająco rozpowszechnioną wśród polskich miłośników historii. Tym bardziej cieszy książka dr. Cezarego Namirskiego, która dostarcza solidnej dawki wiedzy na temat przeszłości Zielonej Wyspy i tamtejszych królestw w kluczowym dla nich czasie – prób obrony przed polityczną presją ze strony potężnego sąsiada, czyli Anglii Plantagenetów.

Główną oś narracji wyznaczają dzieje królestwa Thomond, jednego z kluczowych władztw w Irlandii, gdzie jeszcze na przełomie XIII i XIV wieku zarządzili przedstawiciele dynastii Ó Briain, potomkowie słynnego arcykróla Irlandii Briana Boru. Pretekstem do opowieści o losach tego władztwa i innych irlandzkich królestw w średniowieczu jest, rozegrana 10 maja 1318 roku, bitwa pod Dysert O'Dea w zachodniej Irlandii.

Autor dostarcza nam przyjemny w odbiorze wykład z dziejów Irlandii w średniowieczu. Wykład ten opiera się na bardzo dobrej znajomości źródeł oraz literatury przedmiotu. Cezary Namirski od czasu do czasu pozwala tym pierwszym przemówić, zgrabnie posługując się cytatami. Równie umiejętnie wplata w swoją wypowiedź opinie badaczy, nie kusząc się jednak zbyt często polemiką z ich ustaleniami.

Dużą wartością książki jest uwzględnienie w niej zagadnień, które tylko z pozoru mogą wydawać się poboczne – kwestie gospodarcze i społeczne, procesy osadnicze, rozbudowa struktur kościelnych, a także architektury obronnej. Lekturę książki w znaczący sposób ułatwiają załączone do niej zdjęcia, ilustracje, mapy i tablice genealogiczne.

Dr hab. prof. UŚ Jakub Morawiec

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Partnerzy wydania:

**PODRÓŻ
BEZ PASZPORTU**
MATEUSZ GRZESZCZUK

ISBN 978-83-8231-920-0

cena : 69,90 zł

HISTORYKON.PL Kurier Historyczny

www.wydawnictwoprzeswity.pl

Książka dostępna również jako eBook.